

קול צופיד

מִן הָרָאשׁוֹן לְצִיּוֹן הָרָה"ג הַמְקוּבֵּל הָא-לֵקִי
הָרַב מֵרַדְכִי אֱלִיהוֹ זְצוּק"ל

תצוה - תשס"ב - מאת מִן הָרָאשׁוֹן לְצִיּוֹן הָרָה"ג מֵרַדְכִי אֱלִיהוֹ זְצוּק"ל

אונס", ועל כן ציוותה אסתר לעשות זכר לדורות, 'יומי הפורים האלה לא יעברו', לומר שגם לימות המשיח אינם בטלים, יען יזכרו דברי המן ומעשה עמלק הבאים על חטא ולא ישובו לכסלה", עכ"ל (ועיין שם באורך מסכת מגילה פרק ג בד"ה בשניה זכור).

קריאת זכור - לספר לבנינו לדורות

הרמב"ן על התורה כותב בעניין מצות זכירת ומחיית עמלק שהמטרה בזה היא לספר לבנינו לדורות מה שעשה לנו אותו הרשע. וז"ל: "זכור את אשר עשה לך עמלק - כבר הזכרתי (לעיל כד, ט) המדרש שדרשו בו בספרא (בחקותי פרשה א), "יכול בלבד, כשהוא אומר לא תשכח הרי תשכח הלב אמורה, הא מה אני מקיים זכור שתהא שונה בפיך". וכן בספרי (תצא קסו), "זכור את אשר עשה לך עמלק, בפה - לא תשכח, בלב. ולא ידעתי מה היא הזכירה הזו בפה, אם לאמר שנקרא פרשת עמלק בציבור, ונמצינו למדין מן התורה בשניה זכור (מגילה כט, א), ויהיה סמך למקרא מגילה מן התורה.

והנכון בעיני שהוא לומר שלא תשכח מה שעשה לנו עמלק עד שנמחה את שמו מתחת השמים, ונספר זה לבנינו ולדורותינו לומר להם כך עשה לנו הרשע, ולכן נצטוו למחות את שמו. וכן במעשה מרים נצטוו להודיעו לבנינו ולספר בו לדורות, ואע"פ שהיה ראוי גם להסתירו שלא לדבר בגנותן של צדיקים, אבל צוה הכתוב להודיעו ולגלותו כדי שתהא אזהרת לשון הרע שומה בפייהם, מפני שהוא חטא גדול וגורם רעות רבות ובני אדם נכשלים בו תמיד, כמו שאמרו (ב"ב קסה, א) והכל באבק לשון הרע", הרי שהעברת המסר לדורות הוא חשובה. בענין מרים הנביאה, יש כאן מוסר גדול, הרי היא שהכניסה אמונה ובטחון בהקב"ה, עיני רש"י "ותקח מרים הנביאה אחות אהרן את התוף בידה ותצאנה כל הנשים אחריה בתופים ובמחולות, (שמות טו, כ), שהיתה להן הבטחה והאמינו בזה והכינו תופים, היא חייתה מאה עשרים ושש שנים ולא דיברה כל חיה לשון הרע, רק דברי תורה דברי נחמה ועידוד, פעם אחת בלבד דברה עם אחיה אהרן בלבד דברי מוסר שיעביר למשה רבנו, וע"ז התורה מזכירה לנו שנלמד ממנה לשמור על הלשון אפי' על פעם אחת בחיים. ובלבד שייחרט העניין בלבם ותעקר מדה רעה זו או אחרת הכתובה באותו ענין, ובזכירת עמלק יזכרו תמיד את מעשיו של אותו הרשע וכמו שאמרנו שהוא בעבור רפיון בתורה, ועל כן יבאו להתחזק בתורה יותר ויותר.

מטרת זכירת עמלק לדעת הרמב"ם

הרמב"ם כותב (בפרק ה מהלכות מלכים הלכות ד-ה): "מצות עשה להחרים שבעה עממין שנאמר החרם תחרימם, וכל שבא לידו אחד מהן ולא הרגו עובר בלא תעשה שנאמר לא תחיה כל נשמה, וכבר אבד זכרם. וכן מצות עשה לאבד זכר עמלק, שנאמר תמחה את זכר עמלק, ומצות עשה לזכור תמיד מעשיו הרעים ואריבתו, כדי לעורר איבתו, שנאמר זכור את אשר עשה לך עמלק, מפי השמועה למדו זכור בפה לא תשכח בלב, שאסור לשכוח איבתו ושנאתו". את רשעות עמלק, את זלזולו ולעגו על כל מצוה, את קירורו לעם ישראל, צריכים לזכור תמיד ואסור לשכוח את שטנתו ואיבתו, והטעם הוא שבכל דור ודור יש עמלקים, הן מבחינת אשר קרך, שיש תמיד אשר רוצים לקרר את עם ישראל מקיום המצוות ומאמצים לעצמם את דרכו של עמלק, והן מבחינת ויזנב בך כל הנחשלים אחריו; ועל ידי זכירת מעשה עמלק ידע האדם לזהר ולהשמט מאותם המכשולים הטמונים לו להפילו בהם ולהרחיקו מעבודת ה' יתברך ויתעלה.

קרא זכור ולא כיוון - לא יצא

המשנה אומרת (ברכות יג, א) "היה קורא בתורה והגיע זמן המקרא, אם כוון לבו יצא". ואומרת הגמרא (שם): "שמע מינה מצות צריכות כוונה - מאי אם כוון לבו, לקרות. לקרות, והא קא קרי - בקורא להגיה". הביאור הוא, אדם שהיה קורא להגיה והגיע לפרשת קריאת שמע, אין הוא קורא כסדר הקריאה, אלא כסדר הכתיבה, למשל בקוראו לטוטפות בין עיניו, הוא קורא לט"ט פת, שכן מטרתו לבדוק חסרות ויתרות וכדומה, וכמו כן בקוראו מזוזות, וממילא, באופן זה אין הוא יכול לצאת ידי חובתו אם הגיעה שעת קריאת שמע, לפי שאין הוא קורא נכון. ובשו"ע סי' סמ"ק

השיעור לעילוי נשמת:

מִן הָרָאשׁוֹן לְצִיּוֹן הָרָה"ג מֵרַדְכִי אֱלִיהוֹ זְצוּק"ל

פרשת השבוע: תצוה

השיעור נמסר ע"י הרב מרדכי אליהו זצוק"ל, בשנת תשס"ב.

שבת זכור וענייני פורים

שבת זכור

השבת נפטיר בפרשת זכור את מצות מחיית עמלק (ג' פסוקים שבסוף פרשת כי תצא), ומשום כך נקראת 'שבת זכור' והיא אחת מארבעת השבתות החללים בתקופה זו שבהם קוראים משבת שקלים ועד שבת החודש, (עיין שו"ע סי' תרפה, סע' א-ה). מצות קריאת זכור דאורייתא היא, שהרי התורה כותבת בלשון ציווי 'זכור'. וכן כותב מרן (שם סעי' יא): "י"א שפרשת זכור ופרשת פרה אדומה חייבים לקראם מדאורייתא, לפיכך בני הישובים שאין להם מנין צריכים לבא למקום שיש מנין בשבתות הללו, כדי לשמוע פרשיות אלו שהם מדאורייתא". ומקור הדין הוא מהגמרא שלומדת שצריך לקרוא בפיו דוקא ולא די במה שיקבענה בלב. (ועל כן צריך לומר את נוסח ה'לשם יחוד' לפני קריאתה כמו לפני כל מצוה ומצוה, וכדלקמן). ומוסיף רמ"א: "וואם אי אפשר להם לבא, מ"מ יזהרו לקרותם בנגינתם ובטעמם".

מהות עמלק - קירור ולגלוג במצוות

בפרשת זכור נאמר (דברים כה, יז-יח): 'זכור את אשר עשה לך עמלק בדרך צאתכם ממצרים. אשר קרך בדרך ויזנב בך כל הנחשלים אחריו ואתה עניף ויגע ולא ירא א-לקים', ובסוף כתוב 'תמחה את זכר עמלק מתחת השמים לא תשכח'. בלעם הרשע כבר אמר על עמלק 'ראשית גוים עמלק ואחריתו עדי אבד' (במדבר פרק כד, פסוק כ), לפי שהוא היה הגוי הראשון שהעז לבוא ולהלחם בעם ישראל. וכמו שכותב רש"י (שם) וז"ל: "הוא קדם את כלם להלחם בישראל, וכך תרגם אונקלוס ואחריתו ליאבד בידם, שנאמר תמחה את זכר עמלק", לא רק מלחמה חומרית נלחם עמלק בישראל, אלא ובפרט, נלחם בהם מלחמה רוחנית, כמו שכתוב 'אשר קרך בדרך', מטרתו היתה לקרר את עם ישראל מהלחם שהיה להם בעשותם כל מצוה ומצוה, וכלשון רש"י (דברים כה, יח) ובא לזלזל וללגלג על כל מצוה שעשו בשמחה ובטוב לבב. הוא לקח את אחת המצוות שיש בה קשר וברית בין עם ישראל לבין אביהם שבשמים, והיא מצות ברית המילה ולעג עליה, כמו שכתוב 'ויזנב בך כל הנחשלים אחריו', ומבאר רש"י "מכת זנב, חותך מילות וזורק כלפי מעלה", והכל במטרה להרפות את ידי עם ישראל בקיום המצוות.

בשעת רפיון בתורה, מחלוקת ופירוד - עמלק בא

בפרשת בשלח כתוב (שמות יז, ח) 'ויבא עמלק ויילחם עם ישראל בִּרְפִידִים', ודרשו חז"ל: רפידים - "על שם בראי דיים שרפו ידיהם מן המצוות" (לשון בעל הטורים בשלח יז, פסוק ח). מכאן אנו למדים שעמלק בא כאשר ידי ישראל רפים בתורה. וכותב בספר 'מלאכת שלמה' (לרבי שלמה עדני זצ"ל), מדוע בגלותנו אנו מחוייבים בפרשת זכור בציבור מן התורה, והלוא אין אנחנו יכולים לעשות עם הוראה, (כלומר, שבימינו אנחנו לא יכולים להצביע בבירור על אדם ולומר עליו שהוא מזרע עמלק ולקיים בו מחייה הלכה למעשה, ואמנם יש לנו סימנים שכל מי שקרך בדרך, שהוא עושה מכונת תופת בדרך, זהו עמלק וצריכים למחות אותו ואת זרעו ולא להסתפק בהפצצת ביתו וכדומה, וגם לא לדחות את התגובה לאחר דיונים והתייעצויות אלא להחזיר מכה תחת מכה ובנפש). ועל זה אומר הרב, שהמטרה בקריאת פרשת זכור היא כדי שזכור שצריכים למחות מלבו של אדם, כל דבר שגורם לביאתו של עמלק, לפי שהוא מקל ורצועה לישראל, שעל ידי שיש רפיון מהתורה ומריבה ביניהם (שכן רפידים הוא גם מלשון פירוד ומחלוקת), אז גורמים ישראל לעצמם שבא עליהם המן הרשע ואומר ישנו עם אחד מפוזר ומפורד, ורוצה להעבירם על דתם, וכמו שכתוב "אין

קול צופיך

מִן הָרָאשׁוֹן לְצִיּוֹן הָרֶה"ג הַמְקוּבֵּל הָא-לֵקִי
הַרְבֵּי מֵרַדְכִי אֱלִיהוּ זְצוּק"ל

תצוה - תשס"ב - מאת מִן הָרָאשׁוֹן לְצִיּוֹן הָרֶה"ג מֵרַדְכִי אֱלִיהוּ זְצוּק"ל

אבל המש"ב חולק עליו וכותב וז"ל (שם ס"ק טז) "למקום שיש מנין וכו' - היינו אפילו יש לו ס"ת בביתו אלא שאין לו מנין בביתו ואפילו אם נאמר דמנין לפרשה זכור הוא מדברנו בעלמא עכ"פ עיקר קריאת זכור הוא דאורייתא. והנה בתרומת הדשן כתב דשמיעת קריאת פ' זכור בעשרה עדיף יותר ממקרא מגילה בצבור שמקרא מגילה לדעת רוב הפוסקים סגי בזמנו ביחיד וע"כ אם א"א לו לקיים שניהם יראה לקיים קריאת פ' זכור בצבור, אבל המ"א מצדד דטוב יותר שיבוא למקום שקורין המגילה בצבור ופרשת זכור יוצא ע"פ הדחק במה שישמע הקריאה בפורים (בערב שבת) ולא מצא דבזה נמי זכור מעשה עמלק ויוצא י"ח, ור"ל דיוצא מדאורייתא והנה למאי דק"ל לעיל בסימן ס' דמצות צריכות כונה יהיה צריך בעת שמיעת פרשה זו לכיון לצאת בזה מ"ע של זכור אבל לענ"ד עיקר דינו של המ"א צ"ע דהא כתיב בתורה זכור את אשר עשה וגו' אשר קרך בדרך ויזנב בך וגו' תמחה וגו' והכונה שלא לשכוח מה שעשה לנו עמלק ונספר זה לבנינו ולדורותינו לומר להם כך עשה לנו הרשע ולכן נצטוו למחות את שמו כמו שכתב הרמב"ן בביאורו וזה לא נזכר בפרשת ויבא עמלק". משמע שלדעת המש"ב: כיון שמטרת שמיעת פרשת זכור היא המסר שצריכים להעביר לדורות (וכמו שהבאנו לעיל), אם כן אי אפשר לצאת ידי חובה רק בשמיעת פרשת ויבא עמלק, אלא צריכים לשמוע את עיקר העניין של עמלק, והוא אשר קרך וכו' כמו שכתוב בפנים.

אם זכור היא מצות עשה שהזמן גרמא לנשים

הרב בעל הי"ב איש חי זיע"א משיב לשואל אודות קריאת זכור אם היא בכלל מצות עשה שהזמן גרמא או לא, וז"ל (שו"ת תורה לשמה ס"י קפז) **שאלה** אם נשים חייבות במ"ע של זכירת עמלק. דמן התורה אין לה זמן קבוע אלא שחז"ל קבעו בשבת שלפני הפורים לקרות בצבור פ' זכור וכמ"ש בתרומת הדשן ס"י ק"ח וכמ"ש במג"א ס"י תרפ"ד ונמצא כי מן התורה מצוה זו אינה ממ"ע שהז"ג ורק ע"י שקבעו אותה חז"ל בשבת שלפני הפורים נעשית ממ"ע שהז"ג ונסתפקנו אם הנשים חייבין בה כיון דמן התורה היא ממ"ע שאין הזמן גרמא דנשים חייבות בה או"ד אזלינן בתר רבנן שעשו אותה ממ"ע שהז"ג דפטורים הנשים מירינו המורה לצדקה ושמכ"ה. **תשובה** הנשים גם מן התורה פטורים ממצוה זו מטעם אחר וכמ"ש בס' החינוך ז"ל וז"ל מדיני המצוה וכו' אבל טעם זכירת מה שעשה עמלק אינו רק שלא תשכח שנאתו מלבבנו ודי לנו בזה לזכור הענין פעם בשנה וכו' ואולי נאמר כי מנהגן של ישראל לקרותה בשבת מיוחד בכל שנה ושנה תורה היא ומפני מצוה זו הוא שקבעו כן והוא השבת שלפני הפורים לעולם וכו' ונוהגת מצוה זו בכל זמן בזכרים כי להם לעשות מלחמה ונקמת האויב **ולא לנשים** והעובר על זה ולא זכר בלבו וקרא בפיו מעולם מה שעשה עמלק לישראל ביטל ממ"ע זה וגם עבר על לאו הבא על זה שהוא לא תשכח כמ"ש בלאוין בע"ה עכ"ל וצ"ע **הרי כי מצוה זו גם מן התורה אינה נוהגת בנשים משום דלא בני מלחמה נינהו ולכן ליתנהו בזכירה כי חיוב הזכירה הוא בעבור המלחמה והנקמה שצריך לנקום ממנו וא"כ בטל הספק שלכם**. אחר כך מאריך הרב באותה שאלה לגבי עבדים ומסיים "והיה זה שלום וקל ש-קל ה' צב-קות יעזור לי. כ"ה הקטן יחזקאל כחלי נר"ו" עכ"ל הרב זיע"א, ועל כל פנים **מצוה גדולה ורבה שגם נשים יכולות לשמוע פרשת זכור בצבור**, ותבא עליהם ברכת טוב. ובפרט שבספרו "ידי חיים" (ס' תרפה) כתב שבמלחמת חובה כמלחמת עמלק שנשים חייבות.

קריאת זכור לחיילות לוחמות

המעניין בדברי הרב הנ"ל רואה שהוא מנמק שאשה פטורה מקריאת זכור לפי שאין היא נלחמת, ועיקר הזכירה היא ליוצאים למלחמה. דבר זה הוא נפקא מינה בימינו לנשים ששלחום אמותם לצאת לצבא (שלא ברצון חכמים), שלכאורה יהיו חייבות בקריאת זכור כיון שהרי לרוב הפוסקים קריאת זו היא דאורייתא, וגם הן יוצאות למלחמה, ועל כן יצטרכו לדאוג בבסיסים בשבתות שגם החיילות השוהות שם ילכו לשמוע את פרשת זכור, וכל שכן החיילים וגם החיילות השובתים שבת זו בביתם, ידאגו ללכת ולשמוע את פרשת זכור בבית כנסת ובציבור. ואם לא יכולות לפחות שיקראו את פרשת זכור מהחומש. וכן כל איש ואשה שלא יכולים לבא לביהכ"נ, יקראו מתוך חומש בבית.

כתוב שחייב אדם לכוון שהוא עתה מקיים מצוה, ובקריאת שמע לכוון פירוש הפסוק, וכן בפרשת זכור צריך לכוון שבזה הוא יוצא יד"ח, וכן פירוש הענין.

'זכור' משחררת עבד וקודמת למגילה

על החשיבות של קריאת פרשת זכור, כותב הרא"ש: פעמים היא דוחה מצות עשה דאורייתא של לעולם בהם תעבודו, וז"ל: (ברכות פרק ז, ס"י כ) "תנו רבנן מעשה ברבי אליעזר שנכנס לבית הכנסת (בערב שבת) ולא מצא שם עשרה ושחרר עבדו והשלימו לעשרה. והיכי עבדי הכי, והאמר רב יהודה כל המשחרר עבדו עובר בעשה שנאמר 'לעולם בהם תעבודו', מצוה דרבים שאני דאלים עשה דרבים דכתיב ונקדשתי בתוך בני ישראל דהיינו עשה דמקדשין את השם בעשרה ברבים ואפילו הוי מלתא דרבנן כגון לשמוע קדושה ולברכו שלא מצינו לו עיקר מן התורה אפ"ה דחי עשה דיחיד דלא מסתבר לר' דמירי בעשרה דאורייתא כגון לקרות פרשת זכור שהוא מן התורה דמשמע דבכל ענין איירי".

ובתרומת הדשן אומר שמתוך דברי הרא"ש האלו משמע, שאם יש לאדם ברירה אם לשמוע את פרשת זכור או לשמוע מקרא מגילה, עדיף לשמוע קריאת זכור שהיא דאורייתא. וז"ל (חלק א בשו"ת ס"י קח) "שאלה: בני היישובים שאין להם מנין בעיר, ורצונם ללכת אל הקהילות הסמוכות להם לימי הפורים, כדי לשמוע מקרא מגילה בציבור צריכין ליזהר שיקדימו ביאתם גם לשבת פרשת זכור שהוא סמוך לפורים או לא? תשובה: יראה **דאדריה צריך טפי שישמע קריאת פרשת זכור בצבור ממקרא מגילה**. אע"ג דמקרא מגילה עדיף וכל מצות נידחת מפניה, מ"מ לדעת רוב הפוסקים נקראת היא ביחיד, אבל קריאת פרשת זכור כתב האשירי פ' שלשה שאכלו, דעשה דאורייתא הוא לקרותו בעשרה, ודוחה ל"ת דלעולם בהם תעבודו. להכי שיחרר רבי אליעזר עבדו, כדי להשלימו לעשרה" וכו', עיי"ש. והוסיף שם משם תוס' שניץ שאין שום קריאה מהתורה רק פרשת זכור וכו'.

קריאת תהלים מפי כל ילדי ישראל

חשיבותה של קריאת זכור בפרט היא לזכור את עמלק ואת מעשיו שרודפים אותנו בכל דור ודור. ואנו מצווים לשבור ולמחות את זכר עמלק בכל יכולתנו, וזאת, ראשית, ע"י חיזוק בתורה. ושנית, על ידי קיום מצוות מתוך התלהבות ולהט של קדושה ולא מתוך קרירות וכבדות. וכן על ידי קריאת תהלים, שיש בהם 150 מזמורים שהם כלשון הבא"ח "מזל החיים", וביותר תעזור קריאת התהלים מפי תינוקות של בית רבן. ועל כן, צריך ראש הממשלה כבר מחר לתת הוראה בל תופר לשרת החינוך שינהיגו בכל בתי הספר בארץ ללא יוצא מן הכלל, שיקראו הילדים לפחות עשרה פרקי תהלים כל יום, ובתוכם את פרק ק"מ שם כתוב "חֲלַצְנִי ה' מֵאֶדָם רַע מֵאִישׁ חֲמָסִים תִּנְצְרֶנִּי. אֲשֶׁר חָשְׁבוּ רָעוֹת בְּלִבִּי יוֹם יְגוֹרוּ מִלְחָמוֹת. וכו' שְׁמַרְנִי ה' מִיַּד רָשָׁע מֵאִישׁ חֲמָסִים תִּנְצְרֶנִּי וכו' סִפְתָּה לְרֹאשִׁי בְּיוֹם נֶאֱשַׁךְ וכו' וְקָמוּ אֶל תַּפְקִ וכו', וְפָלַס בְּמַהֲמֹרוֹת בְּלִי לְקוֹמוֹ וכו', אִישׁ חֲמָס רַע יִצְדָּקוּ לְמַדְחַתִּי וכו'; לפי שיש בפרק זה כדי לגבור על כל אויבי ישראל שיש להם זממת חמס עליהם, ועל ידי זה תהיה אורה ושמחה. ויש בקריאת פסוקים אלה כח לנסוך בטחון בהקב"ה, ועל ידי זה תבא הישועה לישראל.

לא שמע זכור אם יוצא יד"ח בקריאת "ויבא עמלק" ביום פורים

במגן אברהם מביא (ס' תרפה) שלא הקפידו העולם (כנראה במקומו) לקרוא פרשת זכור בעשרה ובמניין, וכותב על זה "ול"י ליישב מנהג העולם דאטו מי כתיב בתורה שיקראו דוקא בשבת זה אלא שחכמים תקנו בשבת זו הואיל ושכיחי רבים בבה"כ וסמוך לפורים כדי לסמוך מעשה עמלק למעשה המן כמ"ש הלבוש וא"כ כששומע בפורים **פרשת ויבא עמלק נמי זכור מעשה עמלק ויוצא י"ח** וכו' מ"מ כל אדם יהא זהיר וזוריז במצו' לבוא למנין" עיי"ש.

יוצא ש **דעת המג"א**: אם אדם היה אנוס ולא יכל להגיע לשמוע פרשת זכור בשבת זו, יוכל לשמוע ויבא עמלק ביום פורים יוצא בזה ידי חובתו.

קול צופיך

מִן הָרָאשׁוֹן לְצִיּוֹן הָרָה"ג הַמְקוּבֵּל הָא-לֵקִי
הַרְבֵּי מֵרַדְכִי אֱלִיהוּ זְצוּק"ל

תצוה - תשס"ב - מאת מִן הָרָאשׁוֹן לְצִיּוֹן הָרָה"ג מֵרַדְכִי אֱלִיהוּ זְצוּק"ל

עליו. ואין לטעון ולומר דהלא ארז"ל כל הקורא הלל בכל יום ה"ז מחרף וכתב המג"א (בסי' תקפד, ס"ק א) מה שנהגו לומר תהלים כולו בר"ה ויוה"כ שבכללו ההלל הוא מותר משום דאומרו דרך תחינה ע"ש וא"כ לרבא דלית ליה האי טעמא איך תהיה רשאית לומר הלל בפורים שלא תקנו בו חז"ל הלל די"ל באמת דלא אמרו הא מחרף ומגדף אלא כשאנו אומרו בעבור נס הנעשה באותו יום אבל אם אומרו בעבור נס השייך לאותו יום לית לן בה. והיה זה שלום ואל שדי ה' צבאות יעזור לי. כ"ד הקטן יחזקאל כחלי נר"ו עכ"ל.

המצוות בארץ בפלסטין של מלך

כתוב שהתורה ניתנה בשבעים לשון, ובקריאת שמע כתוב "לטפות" ומפרש רש"י (שמות יג, טז; ודברים ו, ח) ולטוטפת - אלו תפילין, ועל שם שהם ארבעה בתים קרויין טטפת, טט בכתפי שמים, פת באפריקי שמים. היה אומר מורנו ורבנו ראש הישיבה הר"ה"ג ר' יהודה צדקה זצ"ל שהביאור בדברי הגמרא האלו הוא לרמוז לך שגם אם אתה נמצא באחד מארבע כנפות תבל אתה עדיין חייב לקיים את כל המצוות כולם, בין אם אתה בארץ או באפריקה וכדו'. וכתוב שהעושה עוון בפלסטין של מלך הדבר יותר חמור מעושה עוון בחוץ. וחייבים לקיים את כל המצוות ביתר שאת וביתר עוז, ובהתלהבות גדולה, כי מציון תצא תורה.

ברכה על בשמים בברית מילה

הספרדים נוהגים לברך על בשמים בברית מילה, וזאת משני טעמים: א. מכיון שאברהם אבינו עשה ברית מילה לכל ילידי ביתו, ואח"כ מל את עצמו, ועשה גבעה של כל הערלות, ובאה השמש עליהם ויצא מזה ריח גן עדן, ועל כן מברכים על בשמים לזכר דבר זה. ב. ידוע שכל ברית מילה בא אליהו הנביא זכור לטוב, ואולי משהוא ירגיש בנוכחותו, ובשביל שלא תפרח לו הנשמה מריחים בבשמים. ברית המילה היא ברית בין הקב"ה לעם ישראל, והוא שאמר הקב"ה לאברהם "וכרות עמו הברית". אחת מגזירותיו של המן הרשע היתה שלא יעשו ברית מילה, ולכן שכתוב "ליהודים היתה אורה ושמחה וששון ויקר", וששון - זה ברית מילה. ואומר רש"י שעל כולם גזר המן שלא יקיימו (מגילה טז, ב). וכל מצוה שקיבלו עליהם בשמחה, כגון מילה, דכתיב "שש אנכי על אמרתך כמוצא שלל רב", עדיין עושים אותה בשמחה (שבת קל, א).

על המן נאמר "נפול תפול לו"

במגילה כתוב על זרש שמציעה להמן עשן גבוה חמישים אמה ובבוקר יאמר המלך לתלות את מרדכי עליו. ואחרי כן כתוב "וייטב הדבר בעיני המן ויעש העץ", נשאלת השאלה: מהו ויעש העץ? ועונים, המן קעקע את ביתו, ואמר לאשתו בואי תעזרי לי, והיא לא נענתה לו, והוא לבדו עשה את העץ (ענין בתרגום שני שם).

וכתוב "ויבוא המן אבל וחפוי ראשו", ואומרת לו אשתו "אם מזרע היהודים מרדכי אשר החילות לנפול לפניו לא תוכל לו נפול תפול לפניו", מהי קללה זו שקללה אותו זרש אשתו?

מפרש בעל הבא"ח: זרש אומרת להמן, אתה משנה למלך, אדם חשוב ונכבד, ואתה תכתב שיעשו כבוד לנשים, ועל כן אתה צריך לקנות לי בגדים חדשים, אמר לה המן: תראי המשכורת שלי קטנה מאד, אין לי כסף. שמעה זרש את מה שהמן סיפר במשנה היין, את רוב עושרו ורוב בניו, אמר לו: הנה עושרך, ואין לך כסף לקנות לי בגדים! על כן נתנה לו את העצה הזו ואמרה לו נפול תפול לפניו.

אומרים חז"ל שהמן בדק את עצמו על העץ וראה אם זה עובד, ויצתה בת קול ואמרה "לך נאה לך יאה". וכלשון התרגום (על פסוק יד מפרק ה): "קם המן רשיעא ולנסיא צליבא בקומתיה נפקת בת קול משמיא ואמרת ליה יאה המן רשיעא ולנסיא צליבא שפר בן המדתא".

לשם מה עשה זאת, לנסות בעצמו על העץ? אלא כתוב בהלכה, אם אדם חייב מלקות, מפשיטים את בגדו העליון ומלקים אותו, שליש מלפניו,

קבעוני לדורות וכתבונני לדורות

הגמרא אומרת (מגילה ז, א) "אמר רב שמואל בר יהודה, שלחה להם אסתר לחכמים קבעוני לדורות. שלחו לה, קנאה את מעוררת עלינו לבין האומות. שלחה להם, כבר כתובה אני על דברי הימים למלכי מדי ופרס. רב ורב חנינא ורבי יוחנן ורב חביבא מתנו. בכוליה סדר מועד כל כי האי זוגא חלופי רבי יוחנן ומעייל רבי יונתן, שלחה להם אסתר לחכמים כתבונני לדורות. שלחו לה הלא כתבתי לך שלשים, שלשים ולא רבעים. עד שמצאו לו מקרא כתוב בתורה כתב זאת זכרון בספר, כתב זאת - מה שכתוב כאן ובמשנה תורה, זכרון - מה שכתוב בנביאים, בספר - מה שכתוב במגילה". ומסביר בעל ה'בן איש חי', שפעם אחת שאלו את אחד הרבנים למה אתם עושים כל כך הרבה רעש בפורים, והשיב לו בתחילה שזה משום שכתוב במגילה שימים אלו הם ימי אורה ושמחה וששון. ולאחר זמן אמר לו שיש לו סיבה נוספת לדבר, והיא משום שבכל דור ודור יש 'המנים' שקמים עלינו לעשות עלינו צרות, ומזכירים להם שהיה פעם המן שהיה בודאי חכם ופיקח מהם ולא הצליח, אלא אדרבה נתלה בפסח ונשאר תלוי עד פורים עת שהספיקו להביא את עשרת בניו ולתלותם עמו. מכאן שאסתר הצליחה להשפיע על החכמים ולהכניס את אסתר לכ"ד ספרי הקודש ללמדנו שכל הנוגע בעם ישראל כנוגע בבבת עינו של הקב"ה.

אין לאומרה אלא בלשון הקודש

עוד כתוב בגמרא (מגילה יח, א): "כתיב הכא והימים האלה נזכרין (ונעשין), וכתוב 'כתוב זאת זכרון בספר', מה להלן בספר אף כאן בספר, וממאי דהאי זכירה קריאה היא, דלמא עיון בעלמא הוא, לא קא סלקא דעתך, דכתיב זכור יכול בלב, כשהוא אומר לא תשכח, הרי שכחת הלב אמור, הא מה אני מקיים זכור, בפ"ה. הוסי' כותבים שקראים הכל בלשון הקודש, וז"ל (ברכות יג, א ד"ה בלשון הקודש) "בלשון הקדש נאמרה - פירש רש"י פרק שני דמגילה (ז, ב ושם) לקרות בתורה. ולא נהירא דהא עזרא תיקן קריאת התורה ומקמי דאתא עזרא והיו למה לי. וי"ל דמיירי בפרשיות המחוייבין לקרות דאורייתא כמו פרשת זכור אי נמי מקרא בכורים ודודי מעשר ופרשת חליצה שמצוה בתורה לקרותו (אעפ"כ בכל לשון נאמרה בשינוי שכל דבור ודבור שהיה יוצא מפי הקב"ה היה מתחלק לשבעים לשון". מדברי התוספות רואים שכשה' אמר אנוכי וכו' היה נשמע לכל לשון שבכל אומה בכל העולם כולו, וזאת כדי שלא יאמרו בשום אומה שלא מבינים ולא מקבלים את מה שנאמר; ועוד כדי להראות את חובתם של ישראל שלא נאמרו הדברות אלא לעם ישראל, ובשביל זה אמר אשר הוצאתיך ולא אשר בראתיך שידעו כולם שנאמר רק לעם ישראל). ועל כן טוב לפני קריאת פרשת זכור לקרוא את 'לשם יחוד', ויש בסיפור גם כמה דברים שכתובים שם בסוגריים שהם על פי הקבלה, ואומרים את הלשם יחוד על קריאת הפרשה. ובכלל, בכל מצוה ומצוה צריך כוונה, ולרוב הפוסקים לא יצא ידי חובה אם לא כיוון. ובפרט במצות קריאת שמע, לצאת ידי חובה, ופירוש המלים באחד וכו' (ענין לשו"ע או"ח ס"י סמ"ק).

אשה שנעשתה חרשת כיצד תקרא מגילה

הבא"ח דן אודות אשה שהיתה בקטנותה בריאה ואחר כך נהייתה חרשת ולא יכולה לשמוע כלל, מה תעשה עם קריאת המגילה? וז"ל (תורה לשמה קצד) "בענין קריאת ההלל במקום מגילת אסתר. **שאלה:** אשה חרשת שאינה יכולה לשמוע מגילה מאחריה וגם היא עצמה אינה יודעת ללמוד כלל ורק יודעת ללמוד תפילות חול ושבט שלמדה בהיותה בריאה ובכללם יודעת לומר ההלל, אם נורה לה שתקרא הלל בפורים במקום מקרא מגילה, יורינו ושכמ"ה. **תשובה:** ידוע פלוגתא דרב נחמן ורבא במגילה דף י"ד ע"א בטעם שאין קורין הלל בפורים דר"ן סבר קריאתה היינו הלולא ורבא סבר משום דכתיב עבדי ה' ועדיין הוו עבדי אחשוורוש ע"ש וכתב הגאון המאירי ז"ל דנ"מ בין תרי טעמי הני' למי שאין לו מגילה דלר"ן יקרא ההלל ולרבה לא יקרא והנה הרמב"ם ז"ל הביא טעמא דר"ן אך הראשונים לא כתבו האי נפקותא דהגאון המאירי ז"ל וצריך טעם לזה וכעת אין הפנאי מסכים ואיך שיהיה נראה מכל הני' דהאשה הני' נורה לה שתגמור ההלל אך לא תברך

קול צופיך

מִן הָרֹאשׁוֹן לְצִיּוֹן הָרֶה"ג הַמְקוּבֵּל הָא-לֵקִי
הַרְבֵּי מֵרַדְכִי אֱלִיהוּ זְצוּק"ל

תצוה - תשס"ב - מאת מִן הָרֹאשׁוֹן לְצִיּוֹן הָרֶה"ג מֵרַדְכִי אֱלִיהוּ זְצוּק"ל

מזלו של המן

אומר בעל הבא"ח, שהמן ואשתו לקחו שלוש קוביות לשחק בהם, ואמרה זרש להמן: בא ונראה מהו המזל שלך! וידוע שבכל קוביה, אם יש למעלה שש, למטה יש אחד, ואם למעלה חמש, אז למטה שניים, כלומר, כל מספר שיוצא למעלה, במספר שתחתיו משלים לשבע.

לקח המן שלוש קוביות וזרקם, ויצאו לו המספרים: אחד, שלוש, שלוש, כלומר: אגג. אמרה לו אשתו בא ונראה מה יש למטה בקוביה, לקחו מספר שלוש והפכוהו יצא ארבע. לקחו את מספר אחד והפכוהו, יצא שש. לקחו את מספר שלוש השני והפכוהו יצא ארבע - כלומר דוד. אמרו המן ואשתו, הנה נצחנו את דוד. אך הוא השאיר זאת כך, את דוד למעלה, ולמטה אגג. וזהו שכתוב ברמז "וירום מאגג מלכו ותנשא מלכותו".

כל כוונתו של המן היתה רשעות, כשהפיל המן גורלות על החודשים ויצא חודש אדר, אמר: בחודש זה מת אבי התעודה, אבל לא זכר כי עת הלידה. אמר המן: מיום ז' אדר עד י"ג אשר זה שבעה ימים, ואת היום השביעי שהוא יום ההספד הגדול למשה, אני אקבע. וכשמרדכי זעק זעקה גדולה ומרה, הלך אליהו הנביא למשה רבנו ואמר לו: תראה את עם ישראל בוכים ומתפללים, והנה המן הכניס אותך לתמונה, תתפלל עליהם. אמר משה רבנו אם יש איתערותא דלתתא תהיה גם איתערותא דלעילא, והתפילה אכן נשמעה.

מחשבת אחשוורוש

אומרים חז"ל (מגילה יב, א): שאלו תלמידיו של רשב"י: מפני מה נתחייבו אותו הדור כליה? אמר להם: אמרו אתם, אמרו לו: מפני שנהנו מסעודת אחשוורוש. והוא אמר להם: מפני שהשתחוו לצלם. נשאלת השאלה, הרי אם השתחוו לצלם, חייבים סקילה, אך אם אכלו מסעודת המלך, הרי זה לאו, ועל לאו חייבים רק מלקות, א"כ מדוע נתחייבו כליה? (עיי' מגילה שם) אלא אומרים חכמי המוסר: לראות חורבן מול העין, הכלים של ביהמ"ק על השולחנות, ועוד יש אפשרות ליהנות מאותה סעודה כשהחורבן מול עיניהם?? מפני שאחשוורוש לבש את בגדי הכהן הגדול, והניח על השולחן את הכלים של בית המקדש, והוא עשה חשבון שכבר אין תקוה לעם ישראל (עיי' מגילה יא, ב) וכשאמר לאסתר "עוד חצי המלכות ותיעש", אומר רשב"י: עוד חצי המלכות - ולא כל המלכות, ואל תבקשי ממני לבנות את בית המקדש. היה לו מאה עשרים ושבע מדינות, וכל מחשבתו היתה שלא יבנה בית המקדש.

כתוב שהמן גזר פעמיים "ושללם לבז", וכישראל לחמו באויביהם כתוב שהם לא נגעו בכסף. ושולח אחשוורוש שליחים למאה עשרים ושבע מדינות לשאול אולי גנבו לכם היהודים כסף, ואף אחד לא אמר שלקחו לו כסף. וזאת מפני שעם ישראל לא רצה לנגוע בכסף טמא.

ועוד אומרים משם הגר"א: כתוב במגילה "נתתי את בית המן לאסתר ואותו תלו על העץ ותשם אסתר את מרדכי על בית המן", לשם מה האריכות הזו? אלא הענין הוא כך: אחשוורוש אמר קח את בית המן, וידוע שהמן מזרע עמלק, וצריך למחות את זכר עמלק, כל כספו וכל רכושו, אמר מרדכי כיצד אני אכנס לבית כזה? ועל כן נתן המלך את הבית לאסתר, והבית עובר לאחשוורוש, מדין הרוגי מלכות, ואח"כ מאחשוורוש עובר למרדכי ואסתר בבחינת עמון ומואב טיהרו בסחון.

הסכם אוסלו - גימ' עגל וגימ' זיוף

כתוב "עמון ומואב טיהרו בסיחון". לעם ישראל היה אסור להלחם בעמון, ומואב לא יכולים להלחם נגדם. מה עשה הקב"ה? שולח את סיחון להלחם נגד עמון ומואב, ולוחם ומנצח וכובשם, בא עם ישראל ולקוח מסיחון. בא מואב ואומר כתוב "אל תצור את מואב" ועונים להם: הרי לקחנו מסיחון ועוג.

אומר הרב חיד"א כתוב: "למכה מלכים גדולים כי לעולם חסדו... ונתן ארצם לנחלה כי לעולם חסדו". "למכה מלכים גדולים" - אלו סיחון ועוג

מימין, ומשמאל, ומעמידים אותו על יד עץ כדי שלא יברח. ואם לקחו אדם וקשורוהו, ומתוך הבהלה הטיל מימיו, מתירים לו את החבל ופטור, כיון שנקלה לעניניהם.

המן פחד שמא העץ אינו חזק וישבר, ואז יפטר את מרדכי, ומטעם זה בדק את עצמו על העץ, אחרת לא מובן מדוע עשה זאת. ומאחר שמדד את עצמו על העץ, אמרו לו מהשמים שעץ זה מתאים לו.

תמחה את זכר עמלק

המצוה הראשונה שניתנה מידי הקב"ה לאברהם אבינו היא, ברית מילה. על עמלק נאמר "ויזנב בך כל הנחשלים אחריך", הוא בא ללעוג על מצוה זו. יעקב אבינו ועשו נולדו תאומים, יעקב נימול לשמונה ימים, "ואת בריתי אקים את יצחק" - "אקים ר"ת, אשר קידש יליד מבטן". אבל עשו שהיה אדמוני, בא המוחל ואמר כל אדם וא"א לעשות לו ברית מילה, וכך עד גיל שלוש עשרה לא נימול בגלל היותו אדמוני. בא עשו ובכה לפני אביו שיעשו לו ברית מילה. אמר לו אביו: אין דבר, אתה יהודי, עוד מעט תהיה בריא ונעשה לך ברית, וכך עד גיל שלוש עשרה לא נימול ואח"כ המשיך עד יום מיתתו לא מהול. ישמעאל גם כן נימול בגיל שלוש עשרה, אך הם רק מזיקים לעצמם, ומצות ברית מילה לא חלה עליהם, כי כתוב "ואת בריתי אקים את יצחק", וכן "כי ביצחק יקרא לך זרע" - ביצחק, ולא בעשו, ולא בישמעאל (ועל מצוה חשובה זו של ברית מילה, עמלק בא להלחם).

"כי יד על כס י-ה"

בכל יום ויום אנו חייבים להזכיר את מצות מחיית עמלק, וכן את המצוה של "היום הזה עמדת בהר סיני".

אומר המג"א (בסי' סמ"ק ס"ק ב) משם שער הכוונות: בברכות קריאת שמע אנו אומרים: "וקרבנו מלכנו להודות לשמך הגדול". במילים "וקרבנו מלכנו" - יכוון האדם על מעמד הר סיני. "לשמך הגדול" - הכוונה על עמלק, שאין שם ה' שלם, והכסא שלם, עד שימחה זכרו של עמלק. ולכן אומרים "לשמך הגדול", וכן "יתגדל ויתקדש שמיך רבא" ששמו של הקב"ה יהיה שלם יקוק, ולא רק "כי יד על כס י-ה". וכשאומר "ובנו בחרת" - יזכור מתן תורה. "להודות לך" - הפה לא נקרא, רק להודות, ולא לדבר לשום הרע וכו', עיי'.

יש אומרים ברמז, על הפסוק "כי יד על כס י-ה מלחמה לה' בעמלק". רוב העולם עושים את פורים ביום י"ד, אבל בירושלים עושים בט"ו, שהוא י-ה (15). וכשיש י"ד ויש י-ה, זה מלחמה לה' בעמלק, לבטל זרעו.

אמירת פיוטים קודם קריאת 'זכור'

הספרדים נוהגים לומר קודם הקריאה בבית הכנסת את הפיוט "מי כמוך ואין כמוך", וכשבאים לביתם נוהגים לחזור שוב על פיוט זה, בכדי להוציא את האשה ידי חובה.

האשכנזים קוראים יוצר לפרשת זכור קודם הקריאה, ובהם כתוב על ענין המן ועמלק, "רוצצת את פרשנדתא" וכו'.

יש מי שאומר, שיטנה בעיה לקרא "מי כמוך" או יוצרות קודם "זכור", מכיון שאם יקרא "מי כמוך" או יוצרות יצא ידי חובה של מחיית עמלק, ועל כן יקרא קודם את פרשת "זכור". וי"א: שקריאת "מי כמוך" היא הכנה כדי למחות את זרעו של עמלק. ובפרט שקריאת זכור צריך ס"ת. ויש לזכור לומר "לשם יחוד" קודם פרשת זכור, ולכוון על כל העמלקים שבדור שלנו, וכן על העמלק שבלב כל האדם, שהוא היצר הרע.

"ראשית גויים עמלק ואחריתו עד אובד"

כתוב "ראשית גויים עמלק ואחריתו עד אובד", אומר הבא"ח: עמלק בא ושאל: מיהו האבא של משה? אמרו לו: עמרם. ומיהו האבא של עמרם? אמרו לו: קהת. ומיהו האבא של קהת? אמרו לו: לוי. אמר עמלק, א"כ אני הראש שלהם, "ראשית גויים עמלק", מכיון שר"ת של השם עמלק הוא: עמרם, משה, לוי, קהת. אך הוא לא ידע ש"אחריתו עדי אובד" - סופי התיבות של עמרם, משה, לוי, קהת, יוצא: מיתה, "ואחריתו עדי אובד".

קול צופיך

מִרְנָה הַרְשֵׁב לְצִיּוֹן הַרְה"ג הַמַּקּוּבֵּל הָא-לֵקִי
הַרְבֵּי מִרְדְּכֵי אֱלִיהוּ זְצוּק"ל

תְּצוּהָ - תִּשְׁס"ב - מֵאֵת מִרְנָה הַרְשֵׁב לְצִיּוֹן הַרְה"ג מִרְדְּכֵי אֱלִיהוּ זְצוּק"ל

שֶׁלְקָחוּ אֲדָמוֹת עִמּוֹן וּמוֹאָב, וּבֹא מֹשֶׁה וְהִיכָה אֶת סִיחֹן וְעוֹג, וְאֵנִי יִרְשֶׁנּוּ אֶת עִמּוֹן וּמוֹאָב מִסִּיחֹן וְעוֹג.
וְכָל זֶה מְדוּבָר עַל חו"ל, אֲבָל אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל שְׂיִכֶּת כּוֹלָה לַעַם יִשְׂרָאֵל. וְאֵין לְתֵת גְּרָגִיר אֶחָד מֵהָאֶרֶץ לְאַחֵר.
אִי לֹנוּ מִיּוֹם שֶׁעָשׂוּ אֶת הַסֶּכֶם אוֹסְלוֹ כְּמֵה הַרוּגִים יֵשׁ, וְכָל אֱלוֹ שְׁחַתְמוּ עֲלֵיו צִרְיִים לִלְכֹּת עַל כָּל קֶבֶר וּקְבָר מֵאֱלוֹ שֶׁנִּהְרְגוּ וּלְבַקֵּשׁ סְלִיחָה וּמַחֲלָה וְכִבֵּר יָדוֹעַ שֶׁהַסֶּכֶם - גִּימַט' מִסְכָּה, וְאוֹסְלוֹ - גִּימַט' עֵגֶל, גִּימַט' - זִיּוֹף, וְעֲלִיהֶם נֹאמֵר: "אֲשֶׁר פִּיהֶם דִּבֶּר שׁוֹא וְיִמִּינָם יִמִּין שֶׁקֶר". הֵינּוּ, הַסֶּכֶם אוֹסְלוֹ כְּמַעֲשֵׂה הָעֵגֶל וְכוּלּוֹ הוּא זִיּוֹף גָּדוֹל.

"הַאֲלֵף לַךְ שְׁלֵמָה וּמֵאֲתִיִּים לְנוֹטְרִים אֶת פְּרִי"

הַיּוֹם הַתִּקְיִים כֵּסֶס שֶׁל מֵאֲתִיִּים רֹאשֵׁי צִיבּוֹר שֶׁמִּפְעִילִים נִקְדוּת שִׁדּוּר לוֹוִין שֶׁל הַשִּׁיעוּר, בִּפְעִי"ע, וְלַעֲנִין לִימוּד תּוֹרָה כְּתוּב "וְאַתָּה תְּצוּוּהָ" לְהִיּוֹת צוּתָא, לְהִיּוֹת מַחֻבֵּר לְתוֹרָה. כְּלִשׁוֹן אֹרֶךְ הַחַיִּים הַקְּדוּשׁ: כָּל הַמַּחֻבֵּר לְתוֹרָה, קָשׁוּר עִם רַבָּנִים הוּא "צוּתָא חֲדָא". נִבְרַךְ אוֹתָם "הַאֲלֵף לַךְ שְׁלֵמָה וּמֵאֲתִיִּים לְנוֹטְרִים אֶת פְּרִי", יְהִי"ר שֶׁהַמֵּאֲתִיִּים נוֹטְרֵי פְּרִי יִחַזְקוּ וְיִוְסִיפוּ עוֹד אֶלֶף נִקְדוּת וְתַפּוּץ תּוֹרָה, וְיִתְקִיִּים בְּנוֹ "לִיהוּדִים הִיתָה אֹרֶה וְשִׁמְחָה וְשִׁשׁוֹן וִיקָר", "כִּי נִרְמָזָה וְתוֹרָה אֹרֶה", וְעַל יָדֵי זֶה נִנְצַל מִכָּל גְּזִירוֹת קִשּׁוֹת וְרַעוּת, וְנִזְכָּה לְבִיָּאֵת הַגּוֹאֵל וּלְבַנֵּן אֶרֶץ אֲרִיאֵל, כְּכַתוּב "וְאֵנִי זֹאת בְּרִיתִי" - וְאֵין בְּרִית אֲלֵא תּוֹרָה, וְכַתִּיב בְּתִרְיָה "וּבֹא לְצִיּוֹן גּוֹאֵל, בִּב"א.

לְהַזְכִּיר לְרַבָּנִים וּלְגַבָּאִים

לְהוֹדִיעַ לְצִיבּוֹר שִׁזְהָרוּ הַשָּׁנָה מִלְּהַתְחַפֵּשׁ לְלַבּוֹשׁ לֹא יְהוּדִי, וְכֵן לְמִנּוּעַ מֵהִלְדִּים לְהַשְׁתַּמֵּשׁ בְּחוֹמְרֵי נֶפֶץ שְׁגוּרִים לְפָחַד, וְרַק בְּקַפְצוֹנִים קִטְנִים.
זָכַר לְמַחְצִית הַשָּׁקָל הוּא בְּקִירוֹב 15 ש"ח.
מִשְׁלּוֹחַ מִנּוֹת וּמִתְנּוֹת לְאֲבִיּוֹנִים צָרִיךְ בִּן י"ד לִי"ד, וּבֵן ט"ו לְט"ו בְּלֶבֶד.

*רוֹצִים לְקַבֵּל קוֹל צוּפִיךְ בְּאִמִּיָּל כָּל שָׁבוּעַ !!

שְׁלַחוּ לָנוּ בְּבִקְשָׁה בְּאִמִּיָּל ל- webmaster@harav.org

